

Beleefbare open ruimte in de Antwerpse Zuidrand! Een verhaal van samenwerken en verbinden.

Beleefbare open ruimte in de Antwerpse Zuidrand

Groene Berm en fort 4, Copyright Pretty Pictures

Koude Beekvallei met zicht open ruimte rond de Gasthuishoeve in Mortsel, copyright Pretty Pictures

Koude Beekvallei, brongebied Frijthout, copyright Pretty Pictures

Molenbeekvallei, open ruimtegebied copyright Pretty Pictures

Lachenebeekvallei, Boshoeck, Bos van Marpingen en Uilenbos
copyright Pretty Pictures

Vallei van de Hessepoelbeek en oude spoorwegberm
copyright Pretty Pictures

Vallei van de Struisbeek met Zandbergen en Vuile Plas copyright
Pretty Pictures

Vallei van de Wullebeek met de Reukens en zicht op de Schelde
copyright Pretty Pictures

Inleiding

De Zuidrand is een streek, gelegen ten zuiden van de stad Antwerpen, tussen de Rupelstreek, en de Voorkempen en in het zuiden begrensd door de Nete met heel wat potentie om zich te ontwikkelen tot een landschappelijk geheel. Ze omvat het volledige grondgebied van de gemeenten Aartselaar, Borsbeek, Boechout, Edegem, Hove, Kontich, Lint en stad Mortsels. Omdat de open ruimte en regiokenmerken niet stoppen op gemeentegrenzen, zijn er overgangen naar de Rupelstreek, de stad Antwerpen, de stad Lier, Duffel, Ranst en Wommelgem.

Afbeelding: Situering van de Antwerpse Zuidrand.

Situering en kenmerken van het gebied

Meer dan de helft van dit gebied bestaat volgens het gewestplan uit open ruimte, opgebouwd uit typische landschappen en een fijnmazig netwerk van waterlopen verweven met halfopen en open landbouwlandschappen, kasteelparken, natuur- en bossen en kleine landschapselementen zoals dreven, hagen, permanente graslanden en poelen. Samen met het aanwezige onroerend en cultureel erfgoed, bepalen deze kenmerken de identiteit van de regio. Ze verwijzen naar het verleden en bieden kansen voor de toekomst. De open ruimte en haar functies staan in verbinding met bebouwde ruimte via groenblauwe netwerken en trage wegen.

De openruimtegebieden bepalen de landschapskwaliteit in de Zuidrand en maken deel uit van het Land van Kontich-Ranst, een landschapseenheid die ligt op de zacht afhellende noordelijk gerichte cuesta-rug van de subcuesta van Boom. Het hoogste punt ligt in het zuiden, ter hoogte van Waarloos op 32,5 m hoogte. De laagste punten op 4 m hoogte, liggen langs de grote rivieren de Schelde, de Rupel en de Nete die het gebied omzomen. Het hellend vlak is diep ingesneden door een aantal belangrijke rivieren. De centrale lijn met Waarloos, Kontich, Hove en Boechout vormt de

waterscheidingskam tussen de Schelde, het Schijn en de Beneden Nete. De waterlopen hebben een groot verval en voeren belangrijke hoeveelheden water af. De aanwezige open ruimte wordt doorsneden door diverse beekvalleien.

De landgebruikskaat en luchtfoto's laten echter zien dat deze open ruimte flink is ingenomen door bebouwing en private tuinen. De verstedelijkingsdruk is groot in dit gebied. Met een gemiddelde van 1600 inwoners per km² scoort deze streek hoog op vlak van bevolkingsdichtheid. Van die open ruimte is gemiddeld gezien 60 % (lager in de verstedelijkte delen van de Zuidrand zoals Mortsel, Edegem en Borsbeek en hoger in Kontich, Boechout, Aartselaar, Hove en Lint) bestemd voor landbouw, maar ook hier zijn grote delen, ingesloten, verpaard en vertuind. Een vijfde is bestemd als natuur, bos of parkgebied. Hiervan zijn vaak grote delen niet publiek toegankelijk

Als het gaat over de kenmerken die identiteit geven aan de regio en de open ruimte, dan gaat het over:

1. De aanwezige agrarische gebieden in de Zuidrand worden gekenmerkt door grondgebonden landbouw en glastuinbouw. Deze familiale landbouw speelt een belangrijke rol als voedselproducent en als behoeeder en medebeheerder van de open ruimte. Bepaalde delen van het agrarisch gebied zijn bestemd als landschappelijk waardevol agrarisch gebied. Landbouw in dichtbevolkte gebieden biedt een toeristisch-recreatief-natuur en landschapspotentieel (korte keten initiatieven, bedrijfsbezoeken, boeren natuur, enz.). De geschiedenis en verhalen van de landbouw en het landbouwlandschap, maken de Zuidrand bijzonder.
2. De aanwezige natuur- en bosgebieden in de Zuidrand bestaan uit beekvalleien zoals de vallei van de Wullebeek, de vallei van de Struisbeek, de vallei van de Edegemse beek, de vallei van de Lachenebeek, de vallei van de Hessepoelbeek, de vallei van de Babbelse beek, de vallei van de Koude beek, de vallei van de Diepenbeek en de vallei van de Molenbeek (officieel de Beggelbeek). Ze bestaan ook uit natuur- en bosgebieden zoals Groen Neerland en relictten van oude bossen, zoals de Pannenbossen, de bossen van de Boshoeke (het Uilenbos, het bos van Moretus, het bos van Marpingen, het Papendonkbos, de Turk, Lachenebos, Cleydael, Hulgenrodebos Cleydaelbos, Hesspoelbos, enz.), het Molenbos, de Zandbergen en de Vuile plas, maar ook jonge natuurgebieden en bossen zoals de Reukens, Schapenhagen, Frijthout, het klimaatbos in Edegem, Kontich en Lint, Papendonkbos, het Vredesbos in Boechout, het Langbos in Kontich en het geboortebos in Borsbeek, enz. Oude spoorwegbermen vormen groene lijnen in het landschap, zoals van Kontich naar Duffel en tussen Wilrijk en Mortsel. De aanwezige kasteeldomeinen (Cleydael, Hof Ter Linden, Hof van Boechout, Weyninchove, Lindenhof, enz) en forten (3, 4, 5, 6, 7 en 8) hebben niet alleen een historisch en sociaal- recreatieve waarde, maar zijn ook ecologisch heel waardevol en belangrijk als leefgebied voor heel wat soorten. De aanwezige natuur bestaat ook uit kleine landschapselementen zoals houtkanten, dreven, bomenrijen, poelen, solitaire bomen en waardevolle graslanden. Deze natuur- en bosgebieden zijn verbonden met de waterlopen en trage wegen in een fijnmazig groenblauw netwerk dat de open ruimte met elkaar verbindt en doordringt tot in de dorps- en stadskernen. Groene pleinen, begraafplaatsen, schoolspeelplaatsen, kasteelparken zoals Solhof, Altenpark, Weyninchove, Het Lindenhof, het Georg Van Raemdonkpark, tuinen, groene bedrijventerreinen concretiseren de verbinding tot in de dorps- en stadskernen.

De geschiedenis van deze natuur- en bosgebieden, jong en oud geven identiteit aan de Zuidrand. Deze gebieden zijn groene longen van de Zuidrand, ze bieden rust en ontspanning aan mens en dier.

3. Het cultuurhistorisch patrimonium in het gebied wordt ondermeer gekenmerkt door de fortengordel, die de forten in Wommelgem, Borsbeek, Mortsel, Edegem, Wilrijk en Hoboken verbindt. De forten zijn Brialmontforten en moesten de stad beschermen tegen aanvallen van buitenaf. De kastelen en bijhorende parken en domeinen zoals Solhof en Cleydael in Aartselaar, Hof Ter Linden in Edegem, Altenapark in Kontich en Weyninchove in Hove en Albertpark in Lint, het kasteel van Boechout zijn typisch voor de streek. Enkele kastelen waren de hoven van Plaisantie waar de begoede burgers en adel zich kwam ontspannen. Ook de omgeving en hoeves zoals de Diesegehemoewe in Mortsel, maken hier deel van uit. Ander cultuurhistorisch patrimonium zoals de Heimolen in Aartselaar en de stenen molen in Boechout zijn de laatste molens in de Zuidrand die verwijzen naar het graan dat verwerkt werd van de akkers. Kapellen en kapelbomen vertellen over religieuze gebruiken, evenals de grot in Edegem die ook vandaag nog een bedevaartsoord is.

Dit patrimonium maakt omwille van de cultuurhistorische waarde vaak deel uit van een ankerplaats en in mindere mate van een beschermd landschap, bijvoorbeeld het beschermd landschap de Melkkuip in Boechout. Volksverhalen zoals dat van de bendes en kasteelheren, geven kleur aan de geschiedenis van de Zuidrand.

4. De Zuidrand wordt ontsloten via een uitgebreid traag netwerk, goed voor zo'n 206 km (berekend voor de 8 gemeenten Aartselaar, Borsbeek, Boechout, Edegem, Hove, Kontich, Lint en stad Mortsel) aan wandelwegen, dat elk jaar aangroeit. Oude buurtwegen vertellen ons langswaar dorpelingen zich verplaatsten van hoeve naar dorp, kasteel, kapel en school.
5. Kenmerkend voor de Zuidrand is een centraal gelegen, open ruimteband, die zich uitstrekt in oost-westelijke richting.
6. De aanwezige streekprodukten zoals de Kontichse Specfour, het streekbier Goddisvremd, het Boechouts kasseitje, de Mortselse honingcake enz. en tal van horecazaken getuigen van een Zuidrand die smaakt.

Zie kaart in bijlage voor de kenmerken van het gebied.

Deze streekkenmerken hebben niet alleen potentieel om verder te worden ontwikkeld tot een landschappelijk geheel, een 'regionaal park', maar hebben eveneens een toeristisch-recreatief potentieel voor de inwoners van de streek en buitenaf (uit de Rupelstreek, de stad Antwerpen, de stad Lier en de stad Mechelen).

Korte historie tot vandaag

Het inzetten op verschillende thema's rond **natuur en landschap** kreeg **eind 2011 vorm** vanuit het **Landschapspark Zuidrand**. Het Landschapspark Zuidrand maakte werk van een gebiedsgerichte werking rond natuur en landschap als samenwerkingsverband tussen de gemeenten Aartselaar, Borsbeek, Boechout, Edegem, Hove, Lint, Kontich en Mortsel, de provincie, de Vlaamse overheid en heel wat verenigingen zoals Natuurpunt, Kempens Landschap, Bosgroep en andere partners. Via een gebiedsgerichte aanpak rond beleefbare open ruimte werd vorm gegeven aan afstemmen van visies en een dynamisch actieplan, de indiening en goedkeuring van het verwervingsdossier voor **het Uilenbos** en de gronden rond de **Gasthuishoeve in Hove**, de verwerving van deze gronden door Kempens Landschap en het Uilenbos door Natuurpunt, **trage wegen** in de hele Zuidrand (in de Reukens, Edegemse beekvallei, Vallei van de Lachenebeek, Vallei van de Hessepoelbeek en

Babbelkroonbeek, Molenbeekvallei), **de wandel- en fietskaart**, de werkgroep landbouw met het project **Burgers en Boeren** als resultaat, **natuur in je buurt** en **'De Zuidrand dat Smaakt!'**

Er werd ook werk gemaakt van permanente samenwerkingsverbanden. Met de oprichting van de **Streekvereniging Zuidrand in 2017-2018** en de **intergemeentelijke onroerend erfgoeddienst (IOED)** startte een nieuw hoofdstuk. **Toerisme, bovenlokale cultuurwerking, Burgers en boeren en Boerderleren, en Nature Smart Cities, beleving en speelgroen voor de werking natuur en landschap** in partnerschap met provincie en strategisch project Boraz.

Er werd ook ingezet **op nieuwe groene publieke ruimte en natuur en bos** zoals Landschapspark Frijthout in Hove en de Reukens in Aartselaar of **bestaande open ruimte werd gedeeltelijk toegankelijk** gemaakt voor burgers zoals het Uilenbos en toegankelijkheid in de Boshoeke in de vallei van de Lachenebeek en andere beekvalleien zoals de Edegemse beekvallei, de vallei van de Hessenpoelbeek en Babbelkroonbeek. Er werd ook werk gemaakt van **ruimte voor landbouw**.

Met **natuurinrichting** werd er ook ingezet op bestaande natuurgebieden zoals in **fort 3 in Borsbeek** en in **de Molenbeekvallei in Boechout**, in het recente natuurgebied **Schapenhaghen** in Kontich en **toekomstig in Klein-Zwitserland** in Mortsel en **Papendonkbos** in Lint. Er werd aan bosuitbreiding en ruimte voor water, natuur, bos en beleving gewerkt in **de Edegemse beekvallei**, en het komende jaar aan bosuitbreiding en natte natuur en beleving in **de Molenbeekvallei**.

Ook de werking natuur en landschap wordt de komende tijd verder verankerd in de streek met de het **Regionaal Landschap Rivierenland** dat officieel startte 25 februari 2021 voor de Zuidrandgemeenten. In 2021 wordt ook gestart worden met onderzoek naar de haalbaarheid voor Landinrichting door **de Vlaamse Landmaatschappij**.

Meer informatie:

<https://www.provincieantwerpen.be/aanbod/dlm/samenwerkingsverbanden/zuidrand/projecten/strategisch-project-beleefbare-open-ruimte.html>

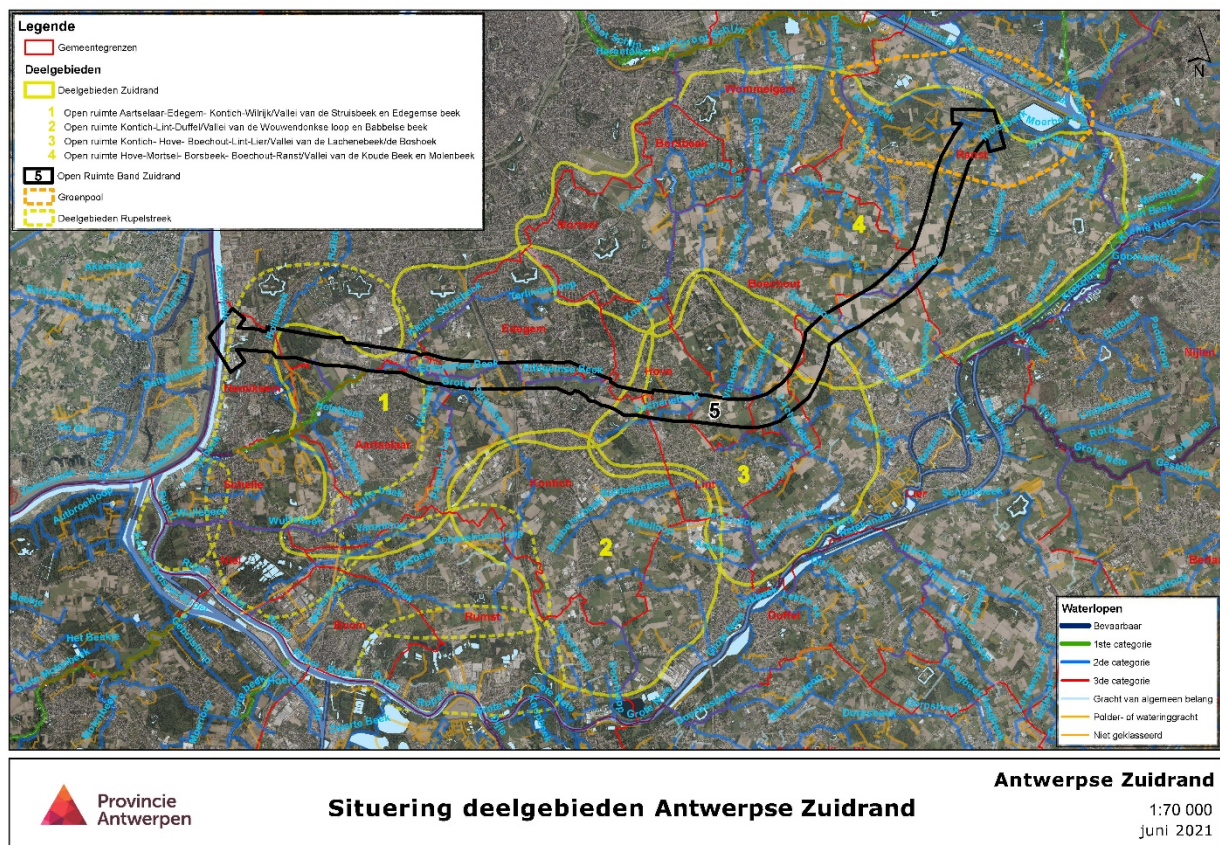
Met de open ruimte tekst en acties vanuit de verschillende partnerschappen, wensen we de samenwerking te verzilveren en verder te zetten in de streek.

De open ruimte tekst die voorligt, wordt reeds enkele jaren toegepast zoals te lezen is in de korte historiek. De aanzet voor de open ruimtevisie en ambities werd gegeven door de studie van PTA uit 2015.

Werken in deelgebieden

Vanuit de syntheses studie van PTA, werd de Zuidrand verdeeld in deelgebieden. Voor de Antwerpse Zuidrand wordt gewerkt in volgende deelgebieden die onderling samenhangen en er wordt gestreefd naar landschappelijke verbinding tussen de deelgebieden. Met de omliggende gebieden, zoals de Rupelstreek en de Groenpool en de werking rond de Nete Pallieterland en Kleine Nete, wordt voor afstemming gezocht zodat complementair kan gewerkt worden. Er wordt gewerkt in 5 deelgebieden:

1. Open ruimtegebied Aartselaar-Edegem-Kontich-Wilrijk/ vallei van de Struisbeek en de Edegemse beek
2. Open ruimtegebied Kontich-Lint-Duffel/Vallei van de Wouwendonkse loop en Babbelse beek
3. Open ruimtegebied Kontich- Hove-Lint-Boechout-Lier/vallei van de Lachenebeek-de Boshoeck
4. Open ruimtegebied Hove-Mortsel- Borsbeek-Boechout-Ranst/vallei van de Koude beek en vallei van de Molenbeek of Beggelbeek
5. Open ruimte band

Afbeelding: Situering van de Antwerpse Zuidrand.

Ambities voor een beleefbare open ruimte in de Antwerpse Zuidrand

Om de open ruimte in de Zuidrand **klimaatrobuust en (be)leefbaar te maken**, hebben wij ons, als **kernspelers in de regio**, geëngageerd om intensief met elkaar samen te werken. De partners zijn de gemeenten Aartselaar, Borsbeek, Boechout, Edegem, Hove, Lint, Kontich en stad Mortsel, de provincie, de Vlaamse overheid, Streekvereniging Zuidrand en Regionaal Landschap Rivierenland, Kempens Landschap, Bosgroep, Algemeen Boeren Syndicaat, Boerenbond, Natuurpunt en tal van andere middenveldorganisaties, individuele bewoners, landbouwers en eigenaars.

In onderling partnerschap engageren we ons om **grensoverschrijdend samen te werken aan het bewaken, bewaren, verbinden, openstellen, versterken en opwaarderen van de open ruimte tot in de woonkernen in de Zuidrand**. Daarbij zetten we in op de thema's: water (kwantiteit, kwaliteit en droogte), bos, natuur en landschap, open ruimte, duurzame¹ landbouw, onroerend erfgoed, cultureel erfgoed, recreatie en toerisme. Klimaat loopt als een rode draad doorheen alle thema's. Bovendien versterkt deze werking de grote rivieren de Schelde, de Rupel, de Nete en de Schijn met daarbij horende open ruimte.

Zo groeit de Zuidrand gaandeweg uit tot een **samenhangend en grensoverschrijdend landschap** waarvan de waarde (landschappelijk, ecologisch, functioneel en sociaaleconomisch) toeneemt. Geleidelijk aan ontwikkelen en versterken we een **eigen streekidentiteit** voor de Antwerpse Zuidrand, waarin groene gebieden met **ruimte voor natuur, bos en duurzame, familiale landbouw, water, onroerend en cultureel erfgoed, gezellige horeca, streekproducten en recreatie en educatie** waardevolle ingrediënten zijn.

Zo wordt de Zuidrand gekend als een gebied waar bewoners en bezoekers genieten en graag hun vrije tijd doorbrengen; waar landbouwers haalbaar en leefbaar kunnen werken; waar leefbaarheid en levenskwaliteit op een duurzame wijze veilig worden gesteld, waar ruimte is voor de biodiversiteit. De open ruimte tot in de woonkernen is de onmisbare schakel om de Zuidrand leefbaarder én levendiger te maken en dienst te doen als klimaatbuffer voor oprukkende verstedelijking. De levenskwaliteit ten zuiden van Antwerpen zal er aanzienlijk door verbeteren.

De ambities

Om werk te maken van een klimaatrobuuste Zuidrand, werken we samen aan een evenwichtige mix tussen alle aspecten en functies van de open ruimte, inclusief groene publieke ruimte tot in de woonkernen, zodat landbouw, natuur, bos, water, recreatie, onroerend en cultureel erfgoed elkaar wederzijds versterken en er synergiën ontstaan. Klimaatmitigatie en –adaptatie lopen hier als een rode draad doorheen.

Deze sectoren hebben naast hun respect en waardering ten opzichte van elkaar ook hun wens én wil tot samenwerking uitgedrukt.

Volgende tekst kwam tot stand in de gevoerde werkgroepen en werd samengevoegd met de synthesevisie en kenmerken en vormde de basis voor de hiernavolgende bouwstenen die samen de ambities voor een Beleefbare open ruimte in de Antwerpse Zuidrand vormen tot in de woonkernen.

De aanwezige natuur in de Zuidrand bestaat uit natuur- en bosgebieden, verbonden door beekvalleien, waterlopen, kasteeldomeinen, weilanden, akkers, forten, parken en kleine

¹ Met duurzame landbouw bedoelen we een landbouwbedrijfsvoering die in evenwicht is met de draagkracht van dit gebied en de verschillende beekvalleien en open ruimtegebieden.

landschapselementen in de aanwezige landschappen. Deze natuur en bosgebieden, verbonden door een groenblauw netwerk, dienen door meerdere partners te worden bewaakt, bewaard en verder te worden ontwikkeld zodat verbindingen worden versterkt en verdere versnippering wordt tegengegaan.

Verdere versnippering van het landbouwareaal dient te worden vermeden. Duurzame landbouw speelt een belangrijke rol voor het bewaren van de open ruimte gezien het ruimtegebruik van deze sector. Daarbij zal de landbouwsector in samenspraak met de partners bepalen op welke manier zij de duurzame ontwikkeling van de open ruimte kan en wil aanpakken. Hierbij kan gedacht worden aan een verbrede taakstelling (korte keten, landbouweducatie, bedrijfsbezoeken, agrobeheer en boerennatuur, enz.) waarbij er ook plaats is voor een publiek maatschappelijke rol in de open ruimte.

De Zuidrand onderscheidt zich met haar specifieke landschappelijke, demografische, architecturale, sociaaleconomische en toeristische geschiedenissen en actualiteit. Samen met haar inwoners en gedragen door de lokale besturen maken we vanuit de opgebouwde expertise landschappelijk, demografisch, toeristisch en architecturaal erfgoed zichtbaar.

Onze streek wordt zo een volwaardige bestemming en trekt toeristen uit de nabije omgeving aan. Inwoners brengen er graag hun vrije tijd door en genieten van de toegankelijke groene ruimte tot in de woonkernen.

Een nauwe samenwerking met omliggende regio's over de gemeentegrenzen heen en gezamenlijke investeringen in een versterking van de open ruimte, natuur, bos, water en landschap, duurzame landbouw, het onroerend en cultureel erfgoed en de toeristische economie zijn de motor voor deze streek.

Acht bouwstenen voor een beleefbare open ruimte in de Antwerpse Zuidrand vormen samen de ambities

Om het potentieel verder te ontwikkelen tot een aaneengesloten beleefbare, multifunctionele open ruimte en in te zetten op klimaatadaptieve en veerkrachtige of klimaatrobuuste open ruimte, willen de partners inzetten op volgende doelen:

- Een gevrijwaarde, klimaatrobuuste open ruimte
- Een multifunctionele open ruimte met een evenwichtige invulling van open ruimte dragers water, landbouw, natuur, bos en recreatie tot in de woonkernen
- Een verweven en (be)leefbare open ruimte

Algemeen wordt ingezet op het vrijwaren, versterken en verweven van landbouw, water, natuur, bos, recreatie en onroerend en cultureel erfgoed. De visie werd vertaald in communicatieve, procesmatige en ruimtelijke bouwstenen. Deze bouwstenen hangen sterk samen. De visie wordt gerealiseerd door samen werk te maken van operationele doelstellingen die passen binnen deze bouwstenen.

Communicatieve bouwsteen

1. Duidelijke identiteit en naam

We hanteren de naam Antwerpse 'Zuidrand'.

De identiteit wordt ook vertaald in een grafisch sterke figuur en communicatie voor de volledige Zuidrand en voor de verschillende deelgebieden die hiertoe behoren. Deze grafische figuur en communicatie zetten in op de kenmerken die zorgen voor de identiteit.

OD 1. Werken aan communicatie en promotie over en van de streekidentiteit zodat dit veelzijdige gebied en haar kwaliteitsvolle troeven en een gekend begrip en gewaardeerde plaats wordt zowel bij de inwoners, beleidsmakers, verenigingen, bedrijven als bezoekers- website Streekvereniging Zuidrand, Regionaal Landschap Rivierenland, provincie, Vlaamse overheid en partners.

Procesmatige bouwsteen

2. Permanente samenwerkingsverbanden

Gebiedsgerichte samenwerkingsverbanden van uiteenlopende partners, krijgen verder vorm en inhoud. Samenwerking over de gemeentegrenzen en sectoren heen, is cruciaal om onze streek op een geïntegreerde manier blijvend te ontwikkelen. Enkel samen kunnen we werken aan een gemeenschappelijk verhaal voor de Antwerpse Zuidrand.

OD 2 De samenwerking wordt bekrachtigd in een charter of intentieverklaring. Er wordt afgesproken op welke manier wordt samen gewerkt om te komen tot integratie.

De uitwerking van door de partners afgestemde en goedgekeurde actieplannen vormen een leidraad om ambities op terrein door te vertalen-Gebiedsprogramma Zuidrand, beleidsplan toerisme, IOED en cultuur Streekvereniging Zuidrand, Ambitienota Regionaal Landschap Rivierenland, Bosalliantie-Bosgroep, Kempens Landschap, werking WG Benedenvliet, WG Koude beek, enz

Ruimtelijke bouwstenen

3. Algemeen: Inzetten op synergiën tussen kernspelers

De open ruimte in de Zuidrand heeft potentieel om te ontwikkelen tot een ruimtelijk en landschappelijk geheel. De cruciale uitdaging ligt in het samenbrengen van belangrijke gebruikers van de open ruimte rond verschillende thema's: water (retentie, infiltratie, hergebruik van water), landbouw, natuur en bos, trage wegen en recreatie, maar ook hitte bijvoorbeeld. In die zin lopen klimaatadaptatie en –mitigatie als een rode draad doorheen dit plan. We willen stevig inzetten op het ontwikkelen van synergiën tussen deze kernspelers en de verschillende thema's.

OD 3 op maat en in overleg worden acties en projecten opgezet die uitvoering geven aan deze bouwsteen zoals gebiedscoalitieprojecten en andere gemeentegrensoverschrijdende projecten zoals WaterLandSchap, Proeftuin ontharding, Groenblauwe netwerken, Landinrichting, bosuitbreiding, enz

4. Behouden en versterken van duurzame landbouw

De aanwezige landbouw wordt gekenmerkt door grondgebonden landbouw en glastuinbouw. De grondgebonden landbouw speelt een belangrijke rol als voedselproducent en als behoeder en

medebeheerder van de open ruimte en het open houden van het agrarisch cultuurlandschap. Duurzame landbouw is in evenwicht met de draagkracht van het gebied en de deelgebieden of open ruimte gebieden die werden ingedeeld volgens de beekvalleien.

Het goed gestructureerd agrarisch gebied wordt maximaal gevrijwaard voor de beroepslandbouw. Kleine lokale, geïsoleerde landbouwkernen worden behouden om de lokale open ruimte te vrijwaren, waardoor plaatselijk het kleinschalige, halfopen landschap behouden blijft. Landbouwgebieden verdienen de grootste aandacht op het vlak van landschapsofbouw en landschappelijke inpassing.

Het toeristisch-recreatief en educatief potentieel van de landbouw wordt uitgewerkt. Ondermeer korte keten en verbrede landbouw bezit een toeristisch-recreatief potentieel in de aanwezige landbouwgebieden, maar ook bedrijfsbezoeken.

De grondgebonden landbouw is een belangrijke ruimtelijke drager van het gebied. De niet-grondgebonden landbouw is in evenwicht met de ruimtelijke draagkracht. Binnen het landbouwgebied wordt een landschap met ecologische basiskwaliteit gegarandeerd. Landbouwgebieden worden regelmatig doorsneden door een waterloop of liggen aan de grens ervan. Het gaat over volgende waterlopen: de Struisbeek, Edegemse beek, de Babbelkroonbeek, de Wouwendonkse loop, de Lachenebeek, de Hessepoelbeek, de Wullebeek, de Molenbeek/de Beggelbeek, de Koude Beek en de Diepenbeek.

Waar beekvalleien het landbouwgebied doorsnijden wordt door een maximale afstemming gestreefd naar een evenwicht tussen landbouw, natuur-, bos en waterbeheer.

In de overstromingsgevoelige gebieden worden de landbouwfunctie en waterbeheerfunctie zoveel mogelijk op elkaar afgestemd.

Waar mogelijk en een relatie tot het groenblauw en traag netwerk aanwezig is, wordt het potentieel voor natuur, bos en zachte recreatie afgestemd en versterkt in het valleinetwerk

OD 4 op maat en in overleg worden acties en projecten opgezet die uitvoering geven aan deze bouwsteen zoals landbouwbeleving en educatie zoals 'Burgers en Boeren', 'Boerderleren', beheerovereenkomsten, gronden (ruimte voor landbouw), agrarische herontwikkeling, droogte (zoals infiltratie, retentie en hergebruik, waterkwaliteit)-klimaatplannen, hemelwaterplannen en droogtestrategie, landinrichting, streekprodukten –toerismeplan Streekvereniging Zuidrand, agrarisch erfgoed –bovenlokaal erfgoedplan Streekvereniging Zuidrand, natuur- landschapsherstel, beheer en –onderhoud-beleidsplan Intergemeentelijke Dienst Onroerend Erfgoed-Streekvereniging Zuidrand en Ambitienota Regionaal Landschap Rivierenland, enz.

5. Behoud en versterken van natuur- en bosgebieden verbonden met een fijnmazig groenblauw netwerk tot in de woonkernen

De Zuidrand bestaat uit natuur- en bosgebieden of boscomplexen, verbonden met een samenhangend groenblauwnetwerk van waterlopen, kleine landschapselementen en bosjes tot in de woonkernen. Dit geheel wordt behouden en versterkt.

De aanwezige natuur- en bosgebieden bestaan uit: natuur- en boscomplexen (waaronder relictten van oude bossen en jonge bossen), multifunctionele boscomplexen stedelijke groengebieden, kasteeldomeinen en forten zoals uitvoerig beschreven bij de kenmerken. Zij worden onderling verbonden door een uitgebreid netwerk van structuurbepalende waterlopen en valleien. Zij fungeren als natuurverbinding, en bieden ruimte voor natuurlijke waterberging en maken deel uit van gevarieerde valleilandschappen. Op locaties waar water, landbouw en natuur en bos ruimtelijk samenhangen staat afstemming en samengaan van functies voorop. De inzet van kleine landschapselementen zoals bomenrijen, poelen, houtkanten draagt bij tot deze gewenste afstemming. De oude spoorwegberm in Kontich en Duffel vormt een bovenlokale droge ecologische verbinding, samen met de berm tussen Mortsel en Wilrijk. Door de aanwezigheid van Brialmontforten is de Zuidrand belangrijk als leefgebied voor vleermuizen.

Bovenvermelde elementen vormen een geheel met een fijnmazig groenblauw netwerk (waterlopen, poelen, bosjes, houtkanten, bomenrijen en andere kleine landschapselementen) dat open ruimtegebieden met elkaar verbindt en doordringt tot in de stads- en dorpskernen via pleinen, gebouwen, tuinen, parken, begraafplaatsen en bedrijventerreinen. Binnen de woonkernen wordt ingezet op stadsnatuur.

Dit netwerk wordt versterkt en in evenwicht met de landschappelijke en ecologische draagkracht ontsloten voor recreatief-toeristische doeleinden. Het geheel van natuur- en bosgebieden, verbonden met een groenblauw netwerk bestaat uit volgende elementen:

- Structuurbepalende waterlopen met ruimte voor natuurlijke waterberging worden behouden en waar mogelijk hersteld.
- Een aantal van de structuurbepalende waterlopen vormen bredere, structuurbepalende valleien en worden behouden en ontwikkeld als natuurverbinding. Deze beken en rivieren hebben een functie als natte natuurverbinding, de natte natuur wordt hier versterkt. De riviervalleien aan de grenzen van het gebied (Schelde, Rupel, Nete en Schijn) zetten in op de verdere ontwikkeling van riviernatuur. Zij zijn ondermeer van belang voor de migratie van fauna en flora en mogen daarom niet worden gezien als een grens maar als een verbindende natuurcorridor in relatie tot andere natuur- en bosgebieden. Ook de kleinere beekvalleien in de Zuidrand kunnen worden versterkt in functie van natte natuur en bos, gerichte ontsnippering draagt hier bij tot een verbeterde connectiviteit van deze groenverbindingen.
- In de overgangsgebieden tussen natuur- en bosgebieden en het fijnmazig blauwgroen netwerk en de open landbouwgebieden wordt ingezet op afstemming tussen natuur, bos, water en landbouw. Hierbij gaan deze functies samen en kunnen afwisseling van grondgebonden landbouw met bos, natuur- en kleine landschapselementen en hun ruimtelijke samenhang worden behouden en versterkt (de uitbouw van een poelennetwerk voor o.a. Kamsalamander past hierin. Ook de structuurbepalende natuur- en boscomplexen, moeten in samenhang met de cultuurhistorische en landschappelijke context worden behouden en versterkt. Voor deze complexen wordt gestreefd naar herstel van de

natuurlijke waterhuishouding, de ontwikkeling van waardevolle gradiënten en graduele overgangen tussen verschillende vegetatietypen. De meest kwetsbare kernen worden ruimtelijk gebufferd binnen voldoende grote samenhangende complexen. Verspreid in het gebied liggen belangrijke kasteeldomeinen.

- De aanwezige bossen worden als samenhangende groengebieden behouden, versterkt en plaatselijk verbonden. Bosuitbreiding draagt bij tot een minimum structuurareaal en een betere connectiviteit met aanliggende groengebieden.
- Stedelijke groengebieden nabij en tot in de woonkernen worden behouden en versterkt.
- De droge ecologische verbinding van de Oude spoorwegberm in Kontich en Duffel en Mortsel en Wilrijk wordt behouden en versterkt. Zij zoeken ecologische aansluiting bij aanliggende groengebieden (ontwikkeling stadsnatuur) en bieden ruimte voor bijkomende bosontwikkeling.
- De forten en de omgeving van de forten worden behouden en versterkt. Hierbij is enerzijds het verbeteren van de forten als leefgebied voor vleermuizen (overwintering, zwermen en foerageren) van belang en anderzijds het versterken van de ecologische connectiviteit met aanliggende groengebieden (beekvalleien, bosgebieden, oude spoorwegbermen, enz.) en het fortennetwerk als geheel op schaal van de Zuidrand.
- Een groot aantal –al dan niet voormalige- bedrijventerreinen komen voor in dit gebied. In de Rupelstreek ook klei-ontginning gebieden. Inzetten op ecologische doorwaadbaarheid van deze zones via bvb specifieke inrichting en beheer van bufferzones en tijdelijke natuur kan winsten geboekt worden voor specifieke noden van soorten zoals rugstreeppad.

Waar mogelijk, eveneens in functie van de draagkracht en in relatie tot landbouw en het traag netwerk aanwezig is, wordt het potentieel voor zachte recreatie afgestemd en versterkt in het groenblauwnetwerk.

OD 5 op maat en in overleg worden acties en projecten opgezet die uitvoering geven aan deze bouwsteen zoals speelgroen, natuurinrichting, aankoop van gronden (voor natuur en bos), bosuitbreiding, landschapsherstel beheer en –onderhoud, stadsnatuur, droogteprojecten zoals WaterLandschap, ontharding, groenblauwe netwerken en andere (ontharding en vergroening, infiltratie, retentie, enz.), natuur- en bosbeleving- ambitienota RL Rivierenland, Bosalliantie-bosuitbreiding, landinrichting, bekkenbeheerplannen, klimaatplannen, intergemeentelijk onroerend erfgoed plan SV Zuidrand, natuur en bosbeheerplannen, ontwikkeling van natuurweefselplan, soortenbeschermingsplannen, enz

6. Versterken en uitbouwen onroerend en cultureel erfgoed en de toeristisch-recreatieve ontsluiting ervan

Met zijn talrijke erfgoed zoals kastelen, kasteeldomeinen, historische hoeves, kapellen, fortengordel en molens is de regio rijk aan patrimonium en landschap met erfgoedwaarde zoals benoemd in de kenmerken. Het gaat over de monumenten, de archeologie, het landschap. Het gaat ook over de geschiedenis, de verhalen uit de regio, of anders gezegd cultureel erfgoed. Dit behouden, onderhouden, herstellen of consolideren, herbestemmen en ontsluiten we waar mogelijk, in samenhang met de natuurwaarden van dit erfgoed bvb de forten. Dit bepaalt immers mee de identiteit van deze regio. De waardevolle landschappen en erfgoedwaarden worden gevrijwaard en versterkt en ontwikkeld in samenhang met het groenblauw en trage wegennetwerk.

Dit erfgoed wordt meer zichtbaar gemaakt en hun potentieel als onthaalpoorten wordt beter benut. Door de ontwikkelings- en exploitatiemogelijkheden van dit erfgoed te verruimen, kan de rol binnen het toeristisch-recreatief netwerk versterkt worden. Publiek-private samenwerkingen worden opgezet. Deze onthaalpoorten worden beter bereikbaar door afstemming op het openbaar vervoer of via aansluiting met het fijnmazig netwerk van trage verbindingen (wandelpaden en recreatieve fietsverbindingen.)

OD 6 op maat en in overleg worden acties en projecten opgezet die uitvoering geven aan deze bouwsteen zoals bovenlokale cultuurwerking, inventarisaties bouwkundig erfgoed en houtig erfgoed en advisering voor monumenten, archeologie, landschappen, erfgoeddatabase beheren en verder ontsluiten, herbestemming en renovaties in evenwicht met de natuurwaarden, erfgoedbeleving – IOEDplan Zuidrand en cultureel plan Zuidrand, toerismeplan Zuidrand, enz.

7. Uitbouwen fijnmazig netwerk van trage verbindingen

Via een fijnmazig netwerk van trage verbindingen (van wandel- en recreatieve fietswegen) worden de woonkernen in de Zuidrand verbonden met de aanliggende open ruimte: dit netwerk van aantrekkelijke trage verbindingen loopt door een gevarieerde open ruimte met een afwisseling van beekvalleien, open landbouwgebieden, natuur en boscomplexen, toeristisch-recreatief erfgoed tot in de woonkernen. Dit traag netwerk leent zich zowel voor recreatief als voor functioneel verkeer en richt zich zowel op fietsers als wandelaars en is in evenwicht met de andere bouwstenen.

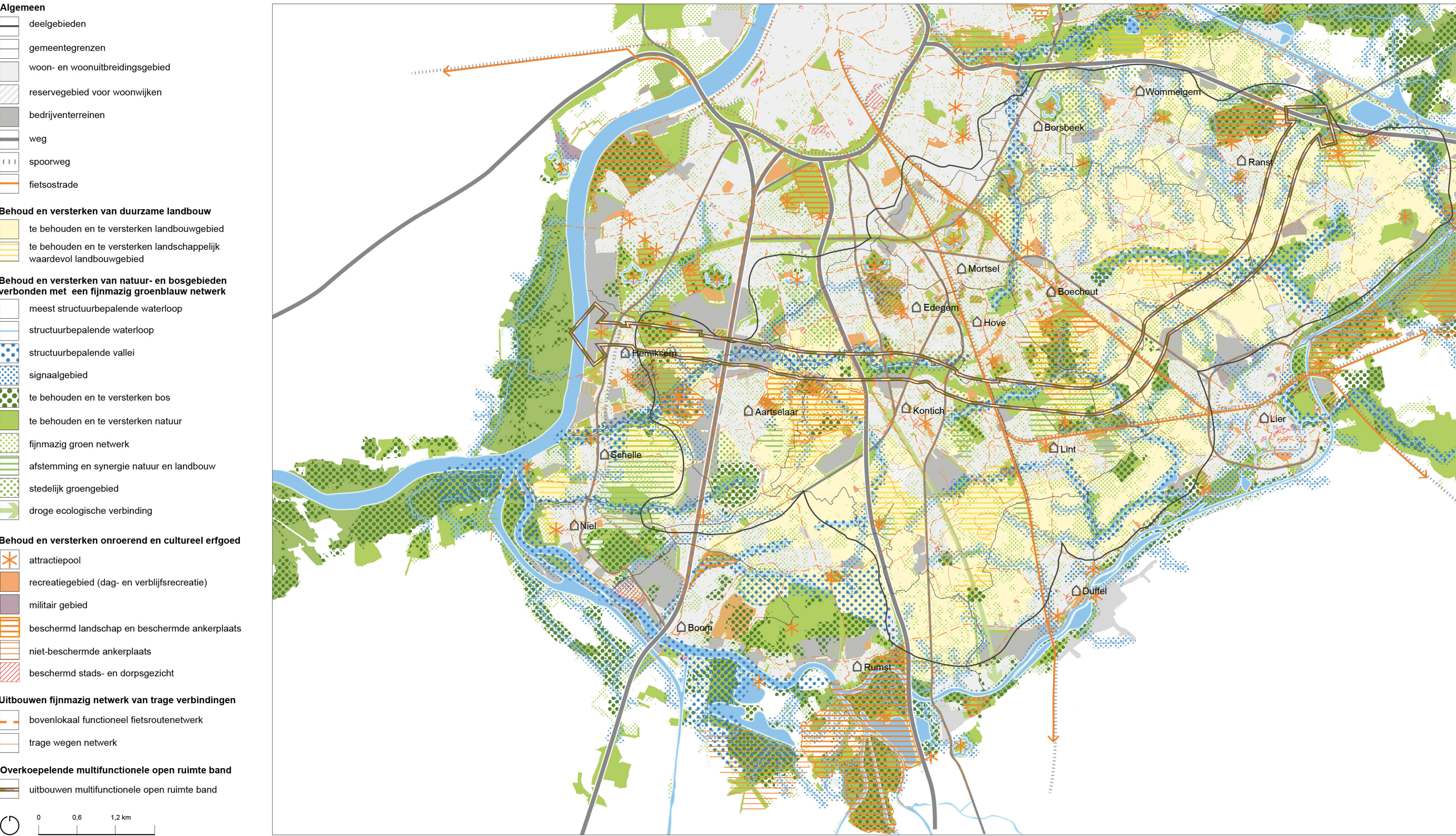
OD 7 op maat en in overleg worden acties en projecten opgezet die uitvoering geven aan deze bouwsteen zoals openen en inrichten van trage wegen voor wandelaars en/of fietsers- ambitienota RL Rivierenland, enz.

8. Overkoepelende multifunctionele open ruimte band behouden en versterken

De multifunctionele open ruimte band vormt centraal in de Zuidrand een oost-westelijke open ruimte verbinding. De band is geen ruimtelijke ontwikkeling, maar bestaat uit ontwikkelingsperspectieven, een bundeling van perspectieven die uit de voorgaande bouwstenen voortvloeien. In die zin is de ruimtelijke invulling van de band veelzijdig, multifunctioneel en afhankelijk van de locatie met aanwezige bouwstenen. Zowel natuur, bos, water, landbouw en beleving kunnen een plaats krijgen in de band. Het behoud en de versterking van de open ruimte in de band staat voorop.

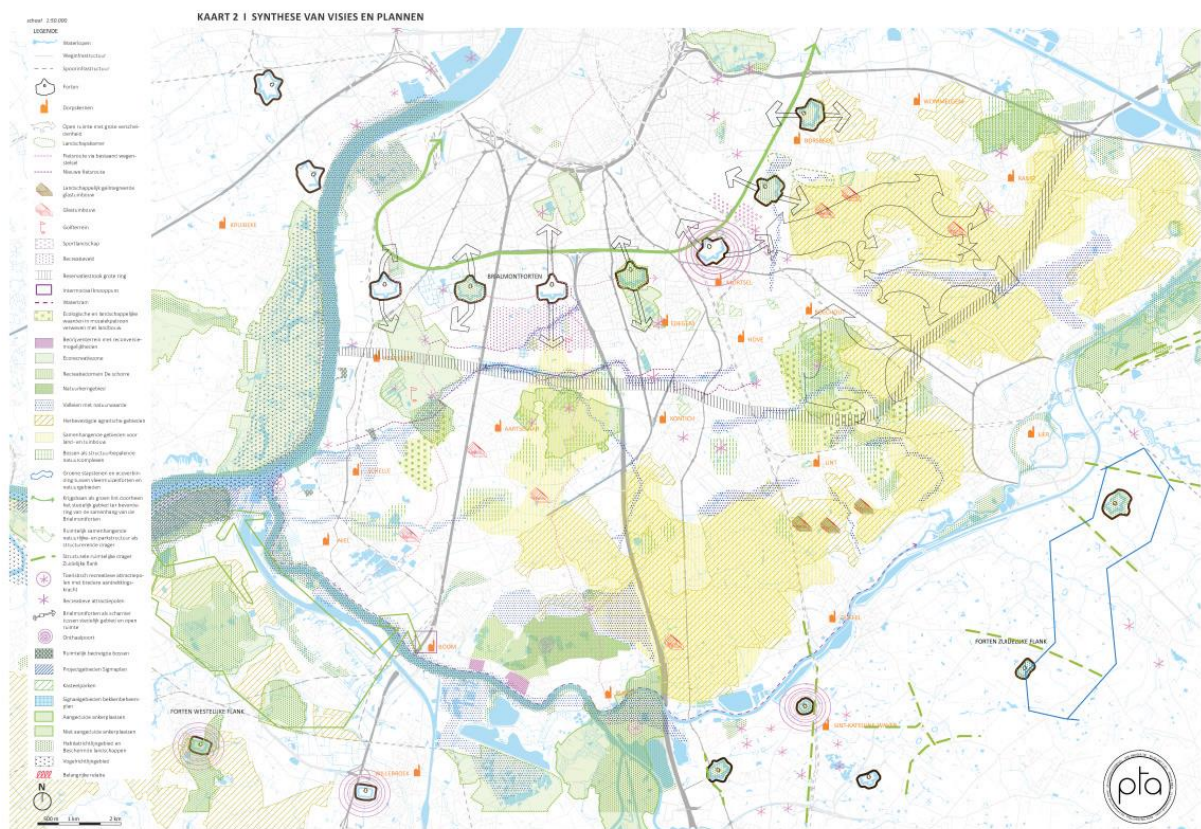
OD 8 op maat en in overleg worden projecten opgezet die uitvoering geven aan deze bouwsteen- ambitienota RL Rivierenland, beleidsplan IOED SV Zuidrand, natuur en bosbeheerplannen, soortenbeschermingsplannen, droogteplannen, hemelwaterplannen, trage wegenplannen, klimaatplannen, bosuitbreiding, korte keten initiatieven, enz

KAART 4 VISIE BELEEFBARE OPEN RUIMTE IN DE ANTWERPSE ZUIDRAND

Bijlage

Welke gebieden samenhang vertonen in de open ruimte van de Zuidrand werd onderzocht in de synthesestudie van PTA in 2015. De opdracht werd gedragen door de projectgroep en het bestuurdersoverleg van het strategisch project 'Beleefbare open ruimte in de Antwerpse Zuidrand' en werd afgestemd met het strategisch project Rupel en Fortengordels. De studie maakte een synthese van 33 plannen of studies die werden opgenomen in een synthese van visies en plannen. Deze studie had tot doel om een aanzet tot syntheseskaart 'ruimtelijke visie' voor de open ruimte in de Zuidrand van Antwerpen te maken, op basis van een inventarisatie en analyse van bestaande visies.

Afbeelding 1: Open Ruimte in de Antwerpse Zuidrand, synthese van visies en plannen, volgens de synthesestudie van PTA, 2015.

Ruimtelijk samenhangende deelgebieden werden scherper gesteld. Er werden een aantal aanbevelingen en prioritaire acties voor het gebied aangegeven. De synthesestudie vormt een overzichtelijk toetsingskader voor toekomstige planningsprocessen en operationele plannen. In dezelfde periode werd een dialoogcafé georganiseerd en er werden visiewerkshops georganiseerd, zodat de synthese van visies en plannen kon samen sporen met toekomstige wensen en noden. In 2016 en 2017 werd er ingezet op afstemming en overleg om zo te komen tot een ruimtelijke visie op de open ruimte in de Antwerpse Zuidrand en een gebiedsprogramma.

In de synthesestudie van Pta, van 2015, werd de open ruimte onderverdeeld in ruimtelijk samenhangende deelgebieden. Een deel van deze deelgebieden behoort tot de Rupelstreek en een

deel van deze deelgebieden behoort tot de Zuidrand. Samen vormen zij de open ruimte in de Antwerpse Zuidrand.

Er werd doorheen alle 33 plannen en visies van de PTA-studie, coherentie gevonden in groene lobben, fortengordels, toeristisch-recreatief potentieel, samenhangend bosgeheel, valleien, landbouwlandschap en kleine landschapselementen. Volgende aanbevelingen vloeien voort uit deze studie:

Streven naar een evenwichtige intensiteit in onderzoek en visie.

- Versterken van de huidige visie voor het oostelijk deel van het openruimtegebied Borsbeek-Boechout-Ranst-vallei van de Molenbeek.
- Formuleren van duidelijke ambities voor het open ruimtegebied Aartselaar-Edegem-Kontich.
- Formuleren van een synthesevisie gebaseerd op synergiën en met een duidelijke identiteit/merk.
- Versterken van de rol van het aanwezige water.
- Verruimen van de ontwikkelingsmogelijkheden van de fortengordels en kasteeldomeinen.
- Streven naar wederzijdse duidelijkheid voor en samen met de landbouwsector.
- Onderzoeken van het potentieel van de reservatiestrook.
- Uitwerken van een proactief aankoopbeheer.
- Werk maken van een afstemming tussen de visie op open ruimte en specifieke projecten uit andere domeinen.

Er werd aanbevolen om het landschapspark te profileren, uitgaande van zijn unieke troeven en sterktes. Op die manier kan wat gekend is als de rand van Antwerpen en doorsneden wordt door A12 en E19 een eigen identiteit naar voren schuiven. Deze identiteit kan uitgaan van de fortengordel en kasteelparken, beekvalleien, en ontginningsgebieden voor de Rupelstreek, met daartussen een diverse open ruimte waar landbouw, natuur en recreatie hand in hand gaan.

De aanbevelingen van de studie van Pta, 2015 kregen samen met de coherente visie elementen en het wegwerken van de hiaten een plaats in de visie 'Beleefbare open ruimte in de Antwerpse Zuidrand', deelconcepten en actieplan.

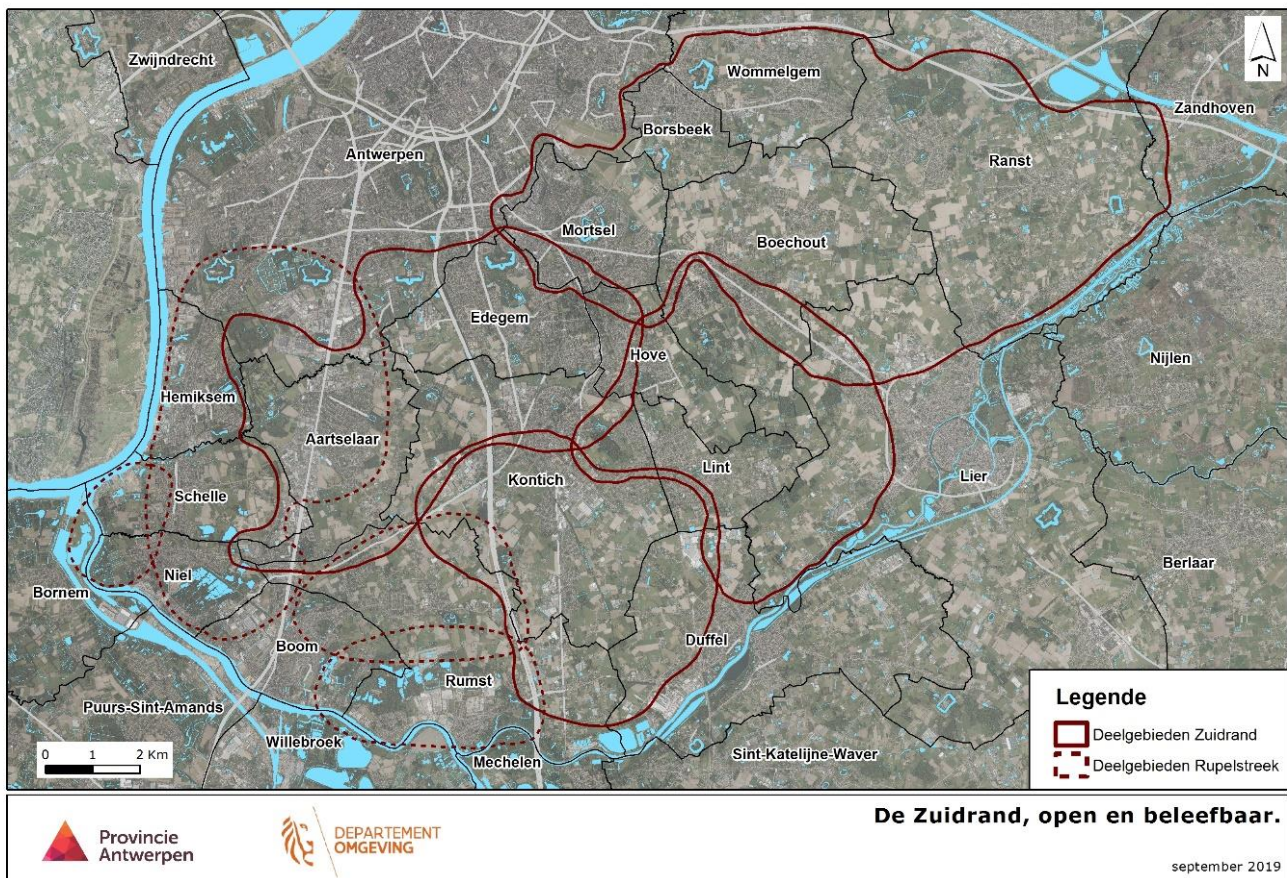
De voorbije jaren werd met de realisatiegerichte aanpak heel wat resultaten behaald en concrete realisaties

De Rupelstreek en de Zuidrand als deelregio's,

De Rupelstreek hangt als regio samen met 5 gemeenten, zijnde Boom, Rumst, Niel, Schelle en Hemiksem. Er werd in de synthesesstudie ook gekeken naar de districten Hoboken, Wilrijk, Berchem en Deurne. Samenhangende delen van de districten kregen een plaats in de verschillende deelgebieden. District Hoboken vindt aansluiting bij de Rupelstreek, de andere districten bij de Zuidrand.

Beleefbare open ruimte in de Antwerpse Zuidrand

Omwille van de ruimtelijke samenhang werd gekeken naar de open ruimte van de gemeenten Aartselaar, Edegem, Kontich, Mortsel, Hove, Lint, Boechout en Borsbeek en delen van Wommelgem, Ranst, Lier en Duffel.

Afbeelding 2: Samenhang tussen de deelgebieden van de Rupelstreek en de Zuidrand.

Verschillende deelgebieden in de Rupelstreek en de Zuidrand werden in beeld gebracht met hun onderlinge ruimtelijke samenhang.

Werken in deelgebieden die in verbinding staan met elkaar en de omliggende gebieden

De Zuidrand groepeerde volgende open ruimtegebieden, opgebouwd rond volgende beekvalleien:

Open ruimtegebied Aartselaar- Edegem-Kontich-Wilrijk/De vallei van de 'Benedenvliet' (Struisbeek en Edegemse beek) nr 3

Open ruimtegebied Kontich- Hove- Lint, -Boechout- Lier/De vallei van de Lachenebeek, Luitersheideloop en Babbelse beek nr. 4

Open ruimtegebied Hove- Boechout—Mortsel-Borsbeek/De vallei van de Koude beek nr. 5

Open ruimtegebied Boechout- Ranst- Wommelgem/De vallei van Molenbeek/Beggelbeek nr. 7

Open ruimtegebied Kontich-Duffel/De vallei van de Babbelkroonbeek en Hessepoelbeek nr. 8

Beleefbare open ruimte in de Antwerpse Zuidrand

De Rupelstreek groepeerde volgende openruimtegebieden

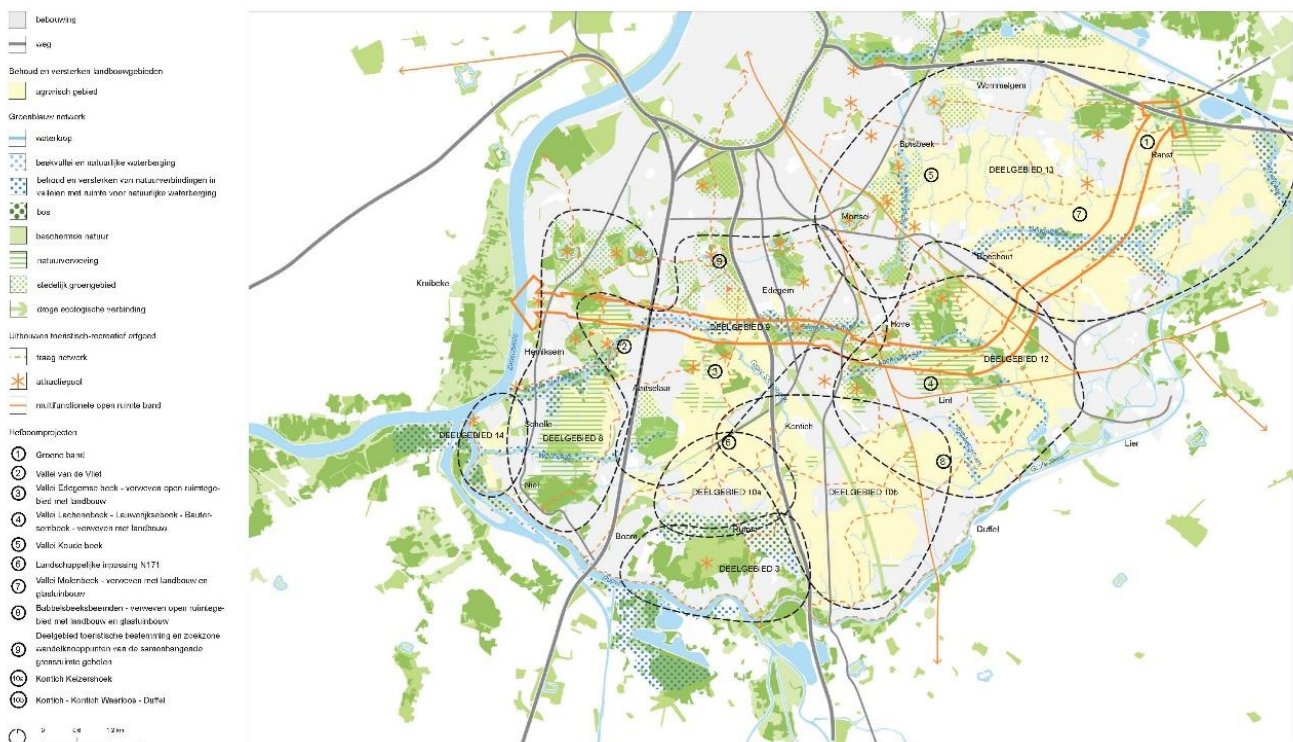
Openruimtegebied Hemiksem Schelle in samenhang met de Zuidrand,

Electrabelsite

Ontginning Molenbeek vallei-kleine Steyle in samenhang met de Zuidrand Landbouwgebied Rumst in samenhang met de Zuidrand.

© 2015/16, versie 20.0 - 15/01/2017

KAART 5 DEELGEBIEDEN BELEEFBARE OPEN RUIMTE IN DE ANTWERPSE ZUIDRAND

OMG

Afbeelding 3: Samenhangende openruimtegebieden in de Rupelstreek en de Zuidrand